

Geachte leden,

Van harte bieden we u het vijfde nummer van *Nieuws van Zuid* aan. Door middel van de (driemaandelijke) nieuwsbrief houdt het bestuur van de Zuidelijke Afdeling u op de hoogte van recente initiatieven en actuele of aanstaande activiteiten.

In deze Nieuws van Zuid komen de **volgende onderwerpen** aan bod:

- Lezingen 9 oktober
- Vooraankondiging symposium 22 januari en lezingen 7 mei
- Andere komende activiteiten (bezoek aan de tentoonstelling *De vergeten Prinsessen van Thorn* in het Limburgs Museum)
- Expositie *Kracht van kronieken*
- Terugblik op Pestexpositie in Museum Valkhof
- 'Elisabeth Strouven in het middelpunt'
- Heruitgave pamflet Betsy Perk, *Strijd binnenshuis: Vrouwen-kiesrecht novelle* (Peter Altena)
- Promotie Hein van der Bruggen
- 'Limburg en de Nederlandsche Taal- en Letterkundige Congressen, 1849-1912'
[samenvatting artikel Lou Spronck]
- Recensie Jean Frins over biografie Felix de Boeck
- Rubriek 'Hoe is 't met? (Rijk Mollevanger)
- Rubriek 'In de Kijker' (De KANTL / litterairecanon.be)
- Rubriek 'De keuze van de dichter' (Puck Füsers)

Lezingen op 9 oktober

De lezingen van 9 oktober waren reeds in de vorige *Nieuws van Zuid* aangekondigd. Bij dezen nogmaals de convocatie.

Op zaterdag **9 oktober** mogen we u weer ontvangen voor twee ‘fysieke’ lezingen. Op de vertrouwde plek, **restaurant L’Union aan de Markt te Roermond**, zullen **Jaap van Marle**, cultuur- en taalhistoricus aan de Open Universiteit, en **Bram Lambrecht**, docent Nederlands en Vertaalwetenschap in de vakgroep Vertalen, Tolken en Communicatie van de Universiteit Gent, een lezing geven.

Van **Jaap van Marle** ontvingen we de volgende toelichting:

Over vorm en inhoud bij Nescio

Dat Nescio in zijn novellen een afwijkend taalgebruik hanteerde, zal geen lezer zijn ontgaan. Bij mijn weten heeft echter geen enkele neerlandicus zich ooit over de vraag gebogen wat nu precies de kenmerken zijn van deze “losse, kwasi-spottende stijl”¹ die Nescio’s novellen zo uniek maakt. In mijn voordracht zal ik allereerst een korte typering geven van de grammaticale en stilistische eigenschappen van de taal van *De uitvreter*, *Titaantjes* en *Dichtertje*.

Vervolgens ga ik nader in op de sociaal-culturele context van dit afwijkende taalgebruik: het gegeven dat het zogenaamde Algemeen Beschaafd Nederlands (ABN) aan het begin van de twintigste eeuw feitelijk een ‘jonge taal’ was die nog maar door een heel beperkt deel van de bevolking werd gesproken. Dit ‘vroege’ ABN bezat nog allerlei eigenschappen van zijn schrijftaalverleden en was bijgevolg nog zeer archaïsch. Kortom, de discrepantie tussen de toenmalige standaardtaal en het taalgebruik van Nescio was bijzonder groot en dit feit heeft allerlei – en ook zeer uiteenlopende! – reacties opgeroepen.

Tot slot zal ik de aloude vraag aan de orde stellen inzake de relatie tussen vorm en inhoud. Niet zelden is ‘literair taalgebruik’ afwijkend omdat de schrijver de bedoeling heeft om met behulp van bewust gekozen taalvormen een bijzonder effect op te roepen en/of een bijzondere boodschap over te brengen. Anders gezegd, niet zelden staan de ‘vormelijke aspecten’ van een tekst in dienst van het beoogde, literaire effect. Hoe zit dat nu bij Nescio? De stelling die ik in deze voordracht zal verdedigen, is dat het ‘onconventionele’ van Nescio’s taalgebruik als dienstig moet worden beschouwd aan het onderwerp van zijn novellen: de typering van het leven en de gedachtewereld van de groep jonge kunstenaars in het Amsterdam van het begin van de twintigste eeuw.

Bram Lambrecht stuurde de volgende toelichting:

“In mijn nood roep ik / niet en tot niemand”. Rituelen in recente rouwpoëzie

Hoewel we de vele rouwliteratuur die vandaag verschijnt graag op een biografische manier lezen, bevat het genre meer dan alleen een verslag van een persoonlijk verlies. De recente rouwpoëzie treedt ook in dialoog met populaire wetenschappelijke opvattingen over rouw, wil ons zelf lessen in het rouwen aanreiken en fungeert zo, om met Hester Knibbe te spreken, als een ‘kunst van het dragen’. In mijn lezing wil ik laten zien hoe enkele 21ste-eeuwse rouwdichters niet alleen nieuwe rouwrituelen verbeelden, maar ook hoe hun eigen gedichten zelf rituele objecten (kunnen) worden. Die blik op de poëzie combineer ik met sociologische reflecties over het vermeende verlies van

¹ Gerard Knuvelde, *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde*. Vierde deel. 's-Hertogenbosch: Malmberg, 1967, p. 341.

rituelen in onze 'onttoverde' tijd. Behalve dichtbundels van Hester Knibbe, Esther Jansma, Anna Enquist en Roger M.J. de Neef komen ook de gedichten van *De eenzame uitvaart* aan bod.

U dient zich uiterlijk op 5 oktober **aan te melden** via maatschappijzuid@gmail.com. Tevens kunt u dan aangeven of u na afloop van de lezing deelt wil nemen aan het diner in *L'Union*.

Voorafgaand aan de lezing moet u een bewijs van inenting tegen **corona** of van een recente negatieve test kunnen tonen.

Vooraankondiging symposium 22 januari en lezingen 7 mei

Symposium op 22 januari over klimaatfictie.

‘Schrijvers steken vaak hun vinger in de wind en voelen al aankomen wat er gebeuren gaat’, zegt Adriaan van Dis. Dit jaar verscheen van hem de roman *Klifi* en deze titel staat voor ‘klimaatfictie’. Nu kun je bedenkingen hebben tegen een romantische voorstelling van de schrijver als ziener, maar dat veel fictioneel onheil inmiddels grimmige werkelijkheid is geworden, moge duidelijk zijn.

Wat is klimaatfictie precies? Welke romans mogen als exemplarisch voor dit genre genoemd worden? En wat doen dichters met dit onderwerp? Wie vormen de groep van ‘klimaatdichters’?

Over deze zaken worden wij op 22 januari 2022 nader geïnformeerd door Marieke Winkler en Marjolein van Herten, beiden als universitair docent verbonden aan de Open Universiteit, en Moya de Feyter, initiatiefnemer van de ‘klimaatdichters’, een groep van Vlaamse en Nederlandse woordkunstenaars.

Noteer 22 januari alvast in uw agenda. Meer over het programma, locatie en de sprekers in de volgende nieuwsbrief, komende december.

Voor **7 mei** hebben we als sprekers uitgenodigd Rudi Wester, naar aanleiding van haar biografie over Jef Last, en Laurens Ham, die het zal hebben over protestliederen (*Op de vuist: Vijftig jaar politiek en protestliedjes in Nederland*).

Andere komende activiteiten

Voor februari staat een bezoek gepland aan de tentoonstelling *De vergeten Prinsessen van Thorn* in het Limburgs Museum. Ook hierover meer in de volgende nieuwsbrief.

Expositie *Kracht van kronieken*. Het oudste geschiedenisboek van Gelderland komt thuis

Nog tot 21 november is in Huis Bergh te 's- Heerenberg een interessante tentoonstelling te bekijken. Centraal hierin staat een uitzonderlijk handschrift met een imposante verzameling geïllustreerde kronieken, of geschiedverhalen.

Dit Berghse kroniekenhandschrift is speciaal gemaakt voor een van de kasteelheren uit het verleden, Willem II van den Bergh. Zijn wapen staat in het boek. Ook bijzonder is dat dit handschrift rond 1460 waarschijnlijk in Nijmegen gemaakt is. Prof dr. Johan Oosterman schreef speciaal voor de tentoonstelling een boek over deze historische achtergronden: *Het Berghse kroniekenhandschrift. Begin van de Gelderse geschiedschrijving*.²

Terugblik op Pestexpositie in Museum Valkhof

Op dinsdag 3 augustus jl. was de Zuidelijke Afdeling te gast in Nijmegen, in Museum Het Valkhof, waar op dat moment de tentoonstelling over de pest aan haar laatste dagen toe was. In de aula ('coronaproof') trakteerden twee sprekers ons op inleidingen die ertoe deden. Om te beginnen Johan Oosterman, hoogleraar oudere Nederlandse Letterkunde in Nijmegen. Hij hield een voordracht over de ontwikkeling van de pest en de weerklank ervan in beeld en tekst in de Late Middeleeuwen. Daarna was de beurt aan Ad van Iterson, de bewerkster van de autobiografie van de Maastrichtse Elisabeth Strouven. Hij zette zijn heldin in het volle licht.

In de tentoonstelling viel de nadruk op de spirituele bestrijding van de pest, in de verering van pestheiligen zoals Sebastiaan en de geweldige Rochus. Tot de verbeelding sprak een afbeelding van een Christus vol pestbuilen.

In verband met de coronamaatregelen was er slechts voor een 25-tal aanwezigen plaats in de aula. Wie er was en komen kon, heeft zich over de tentoonstelling en de inleidingen niet hoeven beklagen. Na afloop bood het terras van De Hemel (op de Franseplaats) een aangenaam vervolg. Het was goed om elkaar, na een aantal zoom-vergaderingen, weer 'in het echt' te zien.

Sint-Sebastianus is een van de pestheiligen. Zijn lichaam werd door pijlen doorboord, maar doodden hem niet. De pijlen werden later beschouwd als een symbool van de pest. Dit beeld van Henrick van Holt (Kalkar, 1480/1490 – 1545/1546) verkreeg museum Het Valkhof in 2018 dankzij een legaat van Lex Harm. Het beeld vormde de inspiratie tot de tentoonstelling.

[Foto: Liesbeth Vonhögen]

² Zie: <https://www.huisbergh.nl/bezoekersinformatie/collectie/tentoonstellingen/kracht-van-kronieken/>.

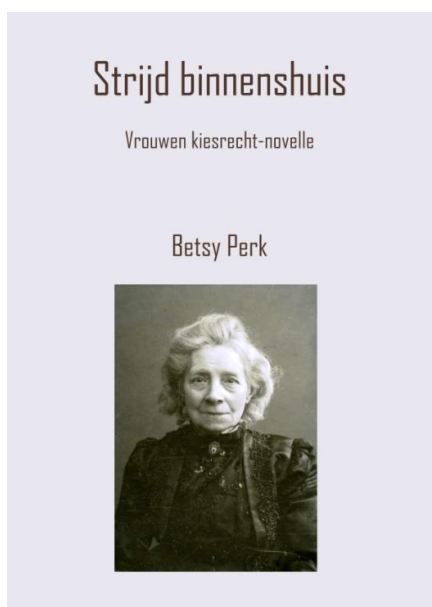
Elisabeth Strouven in het middelpunt

Op 23 oktober worden de resten van de Maastrichtse kloosterstichteres Elisabeth Strouven overgebracht van de kapel van Calvarieberg naar de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek, waar zij eerder begraven is geweest. Voor Maastricht is ze heilig, dus dan mogen we best spreken van een Maastrichtse translatie. Elisabeth Strouven is de eerste katholieke vrouw in het huidige Nederland die haar levensverhaal te boek heeft gesteld. Onlangs verscheen haar autobiografie, in de oorspronkelijke vorm alsook in een hedendaagse verkorte bewerking door Ad van IJterson, 'De moeder van de Kommel' geheten. Christiane Steffens verzorgde de afbeeldingen in deze laatste uitgave. Op 24 oktober wordt Steffens' volledige schilderijenserie rondom de persoon en tijd van Strouven tentoongesteld in het Theater aan het Vrijthof. Bovendien kan in het pand van het Elisabeth Strouven Fonds (Abtstraat 3) een expositie worden bezocht van een aantal kunstenaars die zich eveneens door deze bijzondere semi-religieuze laten inspireren. Deze tentoonstelling (*Elisabeth Strouven: een meisje van Maastricht*) is tot 21 november te bezichtigen.

Betsy Perk, *Strijd binnenshuis: Vrouwen-kiesrecht novelle*

Op 30 september verschijnt van de hand van onze voorzitter een boekje dat hij maakte van een verhaal van Betsy Perk, ooit door haar voorgelezen in Nijmegen. In deze uitgave ook een paragraaf over het prille feminisme in Nijmegen.

Ruzie komt in de beste families voor. In de novelle *Strijd binnenshuis* van Betsy Perk (1833-1906) gaat de twist tussen broer Jules en zijn veel jongere zus Constance. Onderwerp? Vrouwenkiesrecht! In 1905, toen het verhaal uitkwam, was de strijd daarover in Nederland nog niet gestreden. Het verhaal, waarvan de ondertitel *Vrouwen kiesrecht-novelle* luidt, laat zien welke zinnige en onzinnige argumenten in het debat gebruikt werden. De heruitgave van het verhaal wil recht doen aan het belang van de gevoerde strijd en aan de grote betekenis van Betsy Perk. *Strijd binnenshuis* is een levendig verhaal met een bijzondere wending. De tekstbezorger besteedt in zijn nawoord aandacht aan Perks feministisch engagement en haar Nijmeegse netwerk.

De prijs van *Strijd binnenshuis: Vrouwen-kiesrecht novelle* (paperback met illustraties, omslag met flappen, 15 x 23 cm en 58 pagina's) bedraagt € 21,-. Het boek is te verkrijgen door overmaking van dit bedrag op bankrekening NL85 INGB 0680 2522 15 ten name van W.S. Huberts te Nijmegen (NL), onder vermelding van 'Betsy'. **Als u betaalt via elektronisch bankieren, vergeet dan niet uw adresgegevens toe te voegen.** Na ontvangst van de betaling wordt uw bestelling zonder verdere kosten bij u thuis afgeleverd. Bij afleveradressen in het buitenland zullen de extra verzendkosten in rekening worden gebracht.

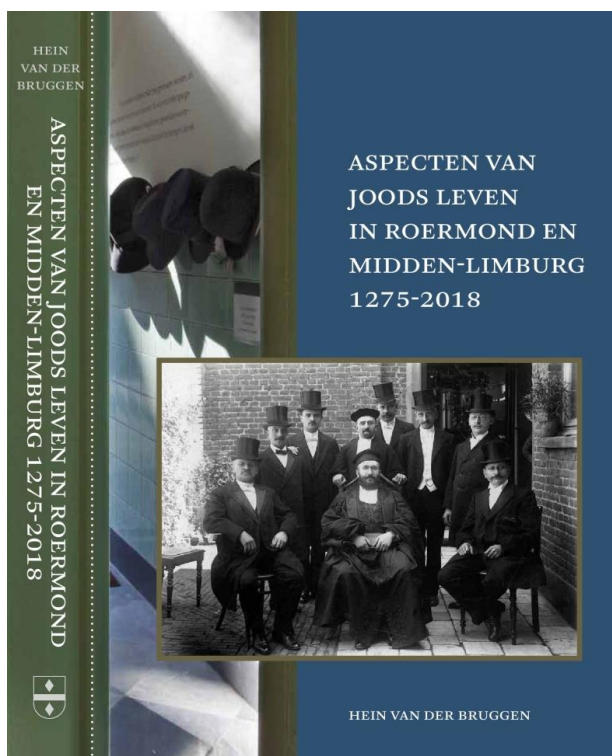
Promotie Hein van der Bruggen

Op 28 oktober zal onze voormalige secretaris Hein van der Bruggen aan de Universiteit van Leiden zijn proefschrift verdedigen over de Joodse gemeenschap in Roermond en omgeving in de afgelopen 750 jaar. Het proefschrift is een kroon op het onderzoek en de publicaties die Hein aan dit onderwerp reeds heeft gewijd.

Hein stuurde de volgende toelichting:

Aspecten van Joods leven in Roermond en Midden-Limburg 1275-2018

De dissertatie omvat globaal 750 jaar Joodse geschiedenis van een gebied waar door de eeuwen heen maar weinig Joden geleefd hebben. In de Late Middeleeuwen en de Vroegmoderne Tijd zijn dat kleine groepen, soms bestaande uit hooguit enkele individuen. Later, in de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw, is de omvang van de Joodse gemeente aanzienlijker, maar nooit meer dan een honderdvijftigtal personen. Altijd leefden zij in een vrijwel uitsluitend katholieke omgeving. Hoe reageerden beide bevolkingsgroepen op elkaar en welke ontwikkeling zat er in hun onderlinge relaties? Wie bepaalde uiteindelijk de teneur van de verhoudingen: de katholieke kerk of de plaatselijke of regionale overheid? Hoe bedreigend kon de integratie van kerk en samenleving zijn voor de kleine minderheid? Welke rol speelden de katholieke kerk en haar gelovigen tijdens de cruciale jaren van het Interbellum en de Tweede Wereldoorlog? Waarom zijn er zulke forse verschillen in overlevingskansen tussen de diverse Joodse vestigingen? En waarom is van alle vernielde Joodse gebedshuizen in Limburg na de oorlog alleen in Roermond een nieuwe synagoge gebouwd en – zij het als monument – in stand gebleven?

Van continuïteit door alle eeuwen heen getuigt het anti-judaïsme dat een basis vond in de substitutietheologie en dat moeiteloos kon worden opgenomen in het latere racistische antisemitisme. Ook voor de Joden in Roermond en omgeving is dat anti-judaïsme een constante factor van betekenis geweest.

De studie vangt aan bij de eerste vermelding van vermoedelijke aanwezigheid en eindigt bij het vertrek van het laatste lid van de oorspronkelijke Joodse gemeenschap uit Roermond.

Limburg en de Nederlandsche Taal- en Letterkundige Congressen, 1849-1912

*Samenvatting van een artikel van **Lou Spronck** dat zal verschijnen in de Publications 156 (2020), jaarboek van Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (LGOG).*

In 1839 werden België en Nederland definitief van elkaar gescheiden. Daarbij was bepaald dat Maastricht en Limburg ten oosten van de Maas werden losgemaakt van België en bij Nederland gevoegd. Bijgevolg veranderde de taalsituatie zowel in Vlaanderen als in Nederlands-Limburg. Het Frans, reeds frequent gebruikt door de sociale bovenlaag in Vlaanderen, werd er nu ook formeel de taal van het bestuur en de rechtspraak, ondanks het feit dat Nederlands de taal was van het volk, de kerk en het primair onderwijs. Zonder beheersing van het Frans was stijgen op de maatschappelijke ladder eigenlijk niet mogelijk. In Nederlands-Limburg daarentegen werd het Nederlands vanaf 1839 definitief de taal van het openbare leven. Beheersing van het Frans bleef nog lang een onderscheidend teken in het sociale verkeer van de bovenlaag, maar van bedreiging door het Frans was geen sprake.

In Vlaanderen, met name in Gent en Antwerpen, ontstond al spoedig een beweging die aan de identiteitsverkrachting door het Frans een einde wilde maken en het Vlaamse volk de fierheid op zijn eigen 'dietse' (Nederduitse, Nederlandse) karakter weer wilde teruggeven. Samen met Nederlandse stamgenoten werden vanaf 1849, afwisselend in een Belgische en een Nederlandse stad, driedaagse congressen georganiseerd om de gezamenlijke taalidentiteit te beleven, de beoefening van de Nederlandse taal en letteren te bevorderen en de positie ervan in Vlaanderen op te krikken. Aan Vlaamse zijde speelden daarbij de romanschrijver Pieter Ecrevisse en de dichter Jan Michiel Dautzenberg een vooraanstaande rol. Zij behoorden tot de groep Maastrichtenaren en oost-Limburgers die bij de scheiding gekozen hadden voor het verwante België.

In Nederlands-Limburg was aanvankelijk de belangstelling voor de Nederlandsche Congressen gering. De positie van de Nederlandse cultuurtaal was er, evenals in Vlaanderen, zwak, hoewel hier geen sprake was van achterstelling. Het primaat van het Nederlands was er onomstreden, maar Vlaamse beweging en Groot-Nederlands stamverband vielen er buiten het interesseveld. Pas na 1867, toen door de verbreking van de staatkundige relatie van Nederland met de Duitse Bond kwam vast te staan dat Limburgs toekomst definitief in Nederland lag, ontstond de wens om een Nederlandsch Congres in Limburg te organiseren. Behalve ideële motieven – verdere integratie van Limburg in Nederland, bevordering van de Nederlandse taal en letteren, aanwakken van Groot-Nederlandse stamgevoel – speelde ook het economische motief van de stadspromotie. De nationale pers was immers gewoon ruim aandacht te besteden aan de Nederlandsche Congressen, ook aan het flankerend programma, waarin de organiserende stad haar aantrekkelijkheden kon presenteren.

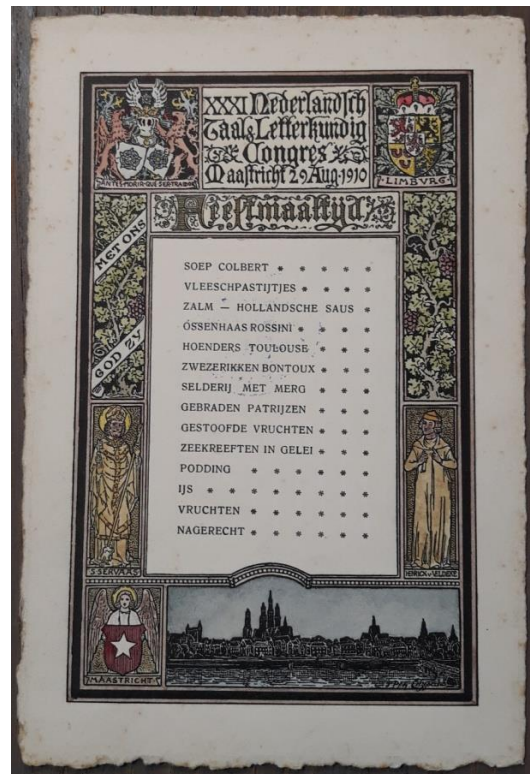
Toen Maastricht in 1873 solliciteerde, werd het 14e Congres aan het concurrerende Leiden toegewezen. Een scherp statement van de Vlaamse liberaal Julius Vuylsteke was daar mede debet aan. Hij verweet Maastricht francofilie en daarmee dubbelhartigheid, het eerste met enig recht, het tweede ten onrechte. Toen bleek dat Leiden de uitverkiezing niet kon honoreren, werd het Congres toch aan Maastricht toegewezen. Désiré Franquinet was er dé grote man. Michael Smiets en Jan Willem Brouwers etaleerden er hun retorische talenten. Jos Habets leverde een waardevolle taalhistorische bijdrage en Johannes van Vloten sprak over Hendrik van Veldeke, met wie de Nederlandse literatuur rond 1170 begonnen was.

In 1910 mocht Maastricht andermaal een Congres organiseren, het 31e. Louis Lamberts Hurrelbrinck vervulde met lenige brille het voorzitterschap. Prof. Jan te Winkel sprak over Hendrik van Veldeke en lanceerde het plan voor een standbeeld, met dank aan secretaris Joseph Endepols in wiens hoofd het idee geboren was. Van de sprekers maakten vooral de Vlamingen indruk. Zij vierden de verwachte vervlaamsing van de Gentse universiteit als kroon op het werk van de Vlaamse beweging. Onder het motto 'De kop moet erop', op de wijs van Piet Hein, en met Wilhelmussen en Vlaamse Leeuwen,

werd 's avonds in de sociëteit Momus de Groot-Nederlandse stamverwantschap bezongen. Het flankerend programma was in ieder geval geslaagd.

Het 31e Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres Maastricht 1910. Zondagmiddag 28 augustus 1910, hoek Stationsstraat/Alexander Battalaan: onder muzikale begeleiding op weg naar de officiële ontvangst in het stadhuis.
[Fotocollectie RHCL Maastricht]

Gouverneur jhr. mr Gustave Ruijs de Beerenbrouck bood op 29 augustus 1910 een diner aan. Linksboven de wapenspreuk van de familie Ruijs: *antes morir que ser traidor* (liever sterven dan verrader zijn). Menukaart getekend door Pierre Cuypers. [RHCL/GAM 18 BC P.706; foto Jan van Tol]

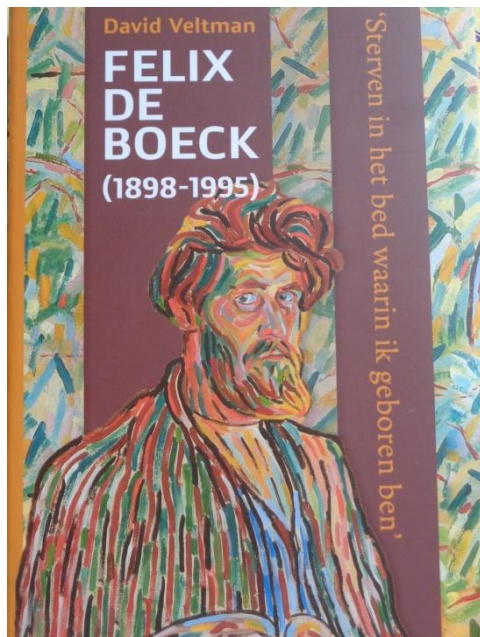
Wat is de betekenis van de Congressen geweest? In de eerste plaats waren zij het enige platform waarop de taal- en letterkundigen uit Noord en Zuid elkaar konden ontmoeten. Het belang daarvan, ook door de viering van de broederschap in sociëteiten en koffiehuisen, moet niet onderschat worden. De Groot-Nederlandse gedachte werd erdoor gevoed, hoewel de Vlamingen van hun noordelijke collega's meer dan alleen begrip verwacht hadden. Het belangrijkste product van de Congressen is het grote *Woordenboek der Nederlandsche taal*, dat pas aan het eind van de 20e eeuw voltooid zou worden.

De twee in Maastricht gehouden Congressen zijn voor het aanzien van de Nederlandse taal en letteren in Limburg en voor de verdere integratie van Limburg in de Nederlandse natie ongetwijfeld van belang geweest. Verder hadden ze grote betekenis voor de promotie van Maastricht als stad van het goede leven, fraai gelegen in het Maasland, aan de voet van de Sint-Pietersberg en de Limburgse heuvels.

* Lou Spronck vormde met Wiel Kusters en Ben van Melick de redactie van de *Geschiedenis van de literatuur in Limburg* (Nijmegen-Maastricht 2016). Aanvullingen daarvan verschijnen als *Literatuurportretten* (www.lgog.nl/themas/literatuurgeschiedenis) [meer hierover in een volgende *Nieuws van Zuid*]. Verder heeft hij recent gepubliceerd over Theodoor Weijland (in: *Limburgensia. De schatten van Schillings*, Nijmegen-Venlo 2019), over Victor Laisné (in: *Spiegel van Roermond* 29 (2021) en over Maastrichtse dialectschrijvers (in: *Van Sermoen tot Percessie. Aajd Mestreechs: taal en teksten 1770-1840*).

Felix de Boeck (1898-1995): 'Sterven in het bed waarin ik geboren ben'

Magistraal boek over marginale schilder

Onlangs kwam de dissertatie van David Veltman over de in vergetelheid geraakte Vlaamse schilder Felix de Boeck (1898-1995) als handelseditie op de markt. Buiten de opdrachtgever, het FeliXart Museum, zat er misschien niemand op deze publicatie te wachten. Maar dat was dan niet terecht, zo maakt Veltmans kritische biografie, getiteld *'Sterven in het bed waarin ik geboren ben'*, duidelijk. De kunsthistorische betekenis van De Boeck kan marginaal worden genoemd, maar als spil in het sociaal-politieke landschap van België in de twintigste eeuw verdient hij zonder meer deze gedegen studie.

Door Jean Frins

Felix de Boeck ziet zijn voortvarende schoolloopbaan in 1914 afgebroken worden door de Eerste Wereldoorlog. Met zestien jaar te jong om onder de wapenen te mogen, begint hij zijn eigen oorlogje. Met verve propageert hij in kunstenaarsgezelschappen en politieke verenigingen als *Doe Stil Voort* en *Groeningewacht* het Vlaams, dat in België dan nog een ondergeschikte positie inneemt. Deze stellingname was niet zonder gevaar, omdat die door de autoriteiten kon worden gezien als heulen met de Duitsers; De Boecks broer en oom werden zonder eerlijk proces tot het gevang veroordeeld voor hun 'activisme', zoals het strijden voor de Vlaamse zaak werd genoemd.

In 1924 huwt De Boeck zijn nicht Marieke en neemt hij de boerderij van de familie van zijn vrouw in Drogenbos, bij Brussel, over. Hij vat een liefde op voor de schilderkunst. De vrije zondagen benut hij om zelf te schilderen. Hij bekwaamt zich in het fauvisme, het Italiaans futurisme en het Vlaams constructivisme. Naar deze laatste stijl keert hij in de rest van zijn nog lange loopbaan regelmatig terug. Grote bekendheid verkrijgt De Boeck niet, maar in avant-gardistische kunstenaarskringen als die van het tijdschrift *7 Arts* mag hij op waardering rekenen, ook al stoelt die grotendeels op zijn gastvrijheid en gulheid: iedereen is bij hem op het erf welkom voor een *tas* koffie en regelmatig geeft hij zijn schilderijen aan collega's cadeau.

Al aan het einde van de jaren twintig droogt De Boecks creativiteit op. Zijn stijl slaat een meer animistische richting in, die aan een bredere smaak appelleert en veeleer decoratie is dan kunst. Hij ontvangt steeds meer waardering van met name conservatieve katholieke kunstliefhebbers. Op de Wereldtentoonstelling van 1935 in Brussel exposeert hij met één werk. De Tweede Wereldoorlog doorstaat De Boeck zonder kleerscheuren. Zijn boerderij voorziet hem rijkelijk van voedsel en over politiek doet hij er het zwijgen toe. Hij blijft bevriend met openlijke antisemieten en schildert zelfs twee portretten van Hitler. Met het gemeentebestuur van Drogenbos, dat zich voegde naar de Nieuwe Orde van de bezetter, sluit hij een lucratieve gronddeal. Dit wordt De Boeck tot op de dag

van vandaag verweten. Toch heeft zijn coulante houding in de oorlog hem naderhand weinig gehinderd.

Abstract (1920).

Van alle door Veltman aangehaalde bepalende momenten in De Boecks leven is de komst van de televisie in de jaren vijftig nog wel het belangrijkste geweest. Veel Vlaamse schilders stonden in een kwade reuk vanwege hun oorlogsverleden en vielen daarom af om voor de camera's te verschijnen, maar bij de televisie leek niemand van De Boecks foute keuzes te weten. Zo kon hij doorgaan voor een 'goede', pure Vlaming die voorzag in de onder de kijkers breed gevoelde behoefte aan een voorbeeldfiguur. Hij was geknipt om op het scherm de Vlaamse normen en waarden uit te dragen, die door de rap voortschrijdende verstedelijking en de ermee gepaarde verfransing en secularisering onder druk raakten. En precies dat deed De Boeck met geestdrift. Bovendien zag hij er authentiek uit, met zijn aartsvaderlijke hoofd, getooid met een volle, lange baard, altoos gehuld in een eenvoudige boerenkiel, klotsend op klompen en gemoedelijk een pijp rokend, terwijl hij bovendien erudiet klonk, zoals hij naar hartenlust citeerde uit allerlei literaire en filosofische werken – al waren dat op hun best slordige parafrasen met een hoog 'klok en klepel'-gehalte. De kijkers kregen een soort Vlaamse Tolstoj voorgeschoteld. Kritische vragen werden niet gesteld. Zo bood de pionierende Vlaamse televisie hem de gelegenheid zichzelf te ensceneren. De Boeck werd in de jaren zestig een mediapersoonlijkheid. Bewonderaars togen met groepen tegelijk naar de boerderij van de Bekende Vlaming. Aan hem gewijde monografieën van bevriende kunstenaars, en eigen memoires, die het met de waarheid niet te nauw namen, versterkten zijn imago van godsvruchtige, volstrekt onafhankelijke eenling. Intussen kreeg hij koninklijke onderscheidingen en werden miljoenen franken binnengeharkt.

Maar tijden veranderden. Jongere generaties tilden niet zo zwaar meer aan de Kerk of de emancipatie van het Vlaams en omarmden juist de voordelen van de verstedelijking. De Boeck bleef de aartsconservatief die hij altijd was geweest en werd zo zelf een museumstuk, waarop het grote publiek uiteindelijk toch uitgekeken raakte. Afgezien van de journalist Jan Walravens hadden kunstkenneren zich door zijn gelikte mediaoptredens nooit laten verleiden tot een herwaardering van zijn werk, en zo kwam het dat de nog aldoor naar hun erkenning hengelende De Boeck de laatste

twee decennia van zijn leven vruchteloos aan het leuren ging om zijn oeuvre tenminste ergens permanent onder te brengen. Pas vlak voor zijn overlijden lukte hem dat – op zijn eigen erf, nota bene, waar in 1995 het Museum Felix de Boeck verrees (tegenwoordig FelixArt).

De Boeck leidt koningin Fabiola rond in zijn atelier (1969).

Vreemd genoeg zat De Boeck zijn eigen carrière in de weg, zo maakt Veltmans biografie duidelijk. Mogelijkheden om zich op internationale tentoonstellingen en in toonaangevende vaktijdschriften te presenteren, negeerde hij, bewust of uit onwil, maar waarschijnlijk ook uit onvermogen. Wat beklijft is het beeld van een weliswaar getalenteerd, maar per saldo tragisch figuur, een zondagsschilder die zichzelf opblies, eerst in zijn door bombastisch woordgebruik gekenmerkte correspondentie en later in de media. Het zelfportret dat het omslag siert had niet beter gekozen kunnen zijn: De Boeck à la Van Gogh; hoe pretentius wil je het hebben? De Boeck komt bij Veltman ook naar voren als een egocentrische man, bij wie weliswaar iedere collega welkom was, maar die hoogst zelden de moeite nam tot een tegenbezoek en die zijn gezin verwaarloosde.

Niet de ruim 2500 doeken die De Boeck naliet rechtvaardigen deze kritische biografie, maar het gegeven dat zijn leven heel de twintigste eeuw bestreek, die zo rijk was aan ontwikkelingen, zowel in de kunst als in de filosofie, politiek en samenleving. Tegen de achtergrond van de turbulente wijze waarop de staat België zich ontwikkelde, fungeert De Boeck als een stabiel middelpunt, een rustpunt voor de lezer.

Het boek is rijk geïllustreerd, met een kleurenkatern als summum. Uit het omvangrijke oeuvre koos Veltman 32 werken die, chronologisch geordend, zowel de ontwikkeling als de stagnatie in De Boecks kunstenaarschap treffend veraanschouwelijken.

Met de vormgeving komt uitgever Verloren fraai voor de dag. Het is daarom des te hinderlijker dat er zo weinig werk is gemaakt van de eindredactie. Storende zinsconstructies, spelfouten en slordigheden ontsieren de tekst. Verklarende voetnoten worden node gemist. Maar dat neemt niet weg dat David Veltman met dit magistrale portret ons de verzonken Vlaamse wereld in weet te trekken.

David Veltman: *Felix de Boeck (1898-1995) 'Sterven in het bed waarin ik geboren ben'*, Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2021, 400 pagina's, geïllustreerd, ISBN 978-90-87049164, € 29, -.

Hoe is 't met?

In de rubriek 'Hoe is het met?' richten we de spot op een lid van de Zuidelijke Afdeling. Deze keer **Rijk Mollevanger**.

CORANATIJD BLESSURETIJD

Vóór het kandidaats had je, afgenomen door de onvergetelijke mevrouw Cram, een letterkundetentamen waarvoor Donkersloot gedetailleerde kennis van vier delen Knuvelde eiste (inclusief voetnoten en literatuuropgaven), alsmede een afgewerkte leeslijst van zeshonderd titels over de hele Nederlandse literatuurgeschiedenis tot op het toenmalige heden (Amsterdam Gemeentelijke Universiteit, 1956).

Ik heb, twee jaar als werkstudent met volledige (nacht)baan, die zeshonderd werken indertijd binnen vier jaar gelezen. En dat heeft mij niet genezen – het bleek te weinig.

Lezen heeft voor mij altijd iets van luxe behouden, niet het echte werk. Bladvulling. Andere plichten riepen. Mijn hele leven is mede daardoor een hopeloze inhaalslag gebleven, ook in deze tijden. Mijn te volle boekenkast – nachtmerrie voor mijn eega: wat moet ze ermee wanneer ik onder de tram kom? – blijft beschuldigen: te veel van wat je niet missen mag nog ongelezen; te weinig herlezen, hoezeer nodig.

Maar ik geef het niet op; Covid19 helpt me.

3 februari 2014 [Foto: Ruben Kok]

Fernweh begin jaren veertig voor het leven gewekt door de boekjes over fietstochten in Brabant, waarmee de Broeders van Huijbergen dit jongetje uit de Amsterdamse Pijp koest hielden (hij kon al lezen voor hij op school kwam) – een niet te bevredigen hartstocht, maar veel later een beetje in toom gehouden door de dure OV-jaarkaart waarmee ik jarenlang vanuit de Cuijkse diaspora de relaties in het Westen en elders, veelal ouderen, heb onderhouden (wij rijden geen auto).

Maar vanaf 2019 medische en begin 2020 pandemische redenen om die kaart op te zeggen. (Nog een zegen dat veel van die ouderen al hemelen waren.) De nog levende contacten verlopen nu voornamelijk per e- en (soms nog) snailmail; of telefonisch, maar dat niet altijd probleemloos vanwege mijn toenemende hardhorendheid.

Kortom: ik lees nu veel, kriskras uit eigen bezit, soms al decennia als verplichte werken op de plank (niet eerder gelezen werk van Musil, Fielding, Eliot, Stendhal, Scott, Scott Fitzgerald, Bosboom

Toussaint [volgens oude belofte aan wijlen mw. Cram], Flavius Josephus, Halldór Laxness, Huxley, Yourcenar, Celine, Conrad, Irfan Orga, ja OLH zelf: delen Oude Testament; e.v.a.)

Ook herlees ik – soms teleurgesteld (Anton Wachter-romans, Du Perron), soms opnieuw bewonderend (Carry van Bruggen, Teirlinck, Mulisch' Het zwarte licht, Couperus, Malraux, Du Perron, Walschap, Tsjechov – enzovoort). En een geleerde oude studievriend (90+) gaf mij inzage in zijn huidige iconografische studies over Rembrandt, Vermeer, Van Eyk c.s.

En dat alles dan vaak gecombineerd met Fernweh-placebo's: in de werken ter sprake komende locaties opzoeken op GoogleMaps, en liefst ook Streetview. En dat levert weer heel andere mogelijkheden, van treinreizen en tramroutes all over the world, ongekende landschappen in Engeland, Australië of Siberië; nostalgiewekkende tochten door het onvolprezen Groningen, waar niets boven gaat. En daar dan weer Schnitger-orgels in de sublieme kerkjes (mijn kwaliteitskoptelefoon verhelpt mijn doofheid redelijk), en de verdere rijkdom aan muziekaanbod dankzij YouTube.

Toch blijft dat allemaal luxe. Ik zou eigenlijk vaker de hand moeten leggen aan aanvullingen c.q. correcties op de gigantische website '**Ingangen op Fens**', zeer recent ondergebracht bij de Kees Fens Stichting.³ Een zeer uitgebreid beredeneerd trefwoorden- en begrippenregister zorgt voor een optimale toegang tot de vele honderden gescande artikelen van Fens op deze site.

Ook de site '**Al onze dagen: leven met muziek': Renske Nieweg: De zanggroep HET NEDERLANDSE LIED in Amersfoort (1940-heden)**⁴ is eigenlijk nog niet af (en bovendien nog niet in veiligheid gebracht voor zo een toekomstig tramongeval). Deze site beschrijft aan de hand van velerlei ook primaire bronnen de in de negentiende eeuw wortelende voorgeschiedenis, en vanaf de oprichting in augustus 1940 de ontwikkeling en bloei van de Amersfoortse ('Doorbraak'-) zanggroep 'Het Nederlandse Lied', geleid door Renske Nieweg (een van Els Kloeks 1001 grote Nederlandse vrouwen uit de twintigste eeuw).

Rood, rooms, vrijzinnig christelijk en niet gelovend: onder patronage van Piet Tiggers, Jop Pollmann, Jos Lennards, Willem Gehrels én de rechtse Rollic ridder van Rappard, verenigd in vaderlandslievend en cultureel idealisme en humanisme, met landelijke uitstraling tot in de jaren zestig. – Niewegs uitvoerige muzikale nalatenschap, bij mij op de plank, biedt nog veel om uitwerking vragend materiaal. Dat mij trouwens ook al van dienst is geweest voor mijn recente coronaproduct: het Wikipedia-lemma over de Amersfoortse muziektherapeute **Wil Waardenburg** (Middeloo, Creatief Procestheorie).⁵

Rijk en Renske, 3 december 2002.

[Foto door hulpmevrouw van Thuiszorg]

³ <https://krantenartikelen.keesfensstichting.nl/index.html>.

⁴ <http://niekvanbaalen.net>.

⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Wil_Waardenburg.

Nee, verveling is geen optie. – Bovendien dagelijks vleugelspektakel van mussen, mezen en vinken aan het hangende voedertankje in onze zeer beknopte achtertuin. Dat werkt erg afleidend ... Zoals ook het op de fiets soms toch boodschappen moeten doen in het dorp.

Time flies als je 87 bent!

De rubriek **'Website in de kijker'** biedt u als lid de gelegenheid om uw persoonlijke of professionele letterkundige website onder de aandacht te brengen van de medeleden.

www.litterairecanon.be

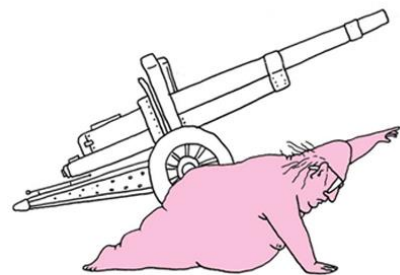
Door Thomas Van der Goten

Tekeningen: MAT

Hoogtepunten uit de Nederlandstalige literatuur

Waar komt onze literatuur vandaan? Wat is ons literair verleden? Wie zijn de voorgangers van de uitmuntende Nederlandstalige auteurs die binnenkort een P.C. Hooftprijs, een Ultima of een Prijs der Nederlandse Letteren mogen ontvangen?

Dat wilde de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren (KANTL) onderzoeken en uitleggen. Daarom selecteerde ze in 2015 vijftig essentiële werken die in Vlaanderen als hoogtepunten uit de Nederlandstalige literatuur worden beschouwd, werken die intrigeren, enthousiasmeren of gewoon getuigen van een grote schoonheid. Na vijf jaar werd die eerste lijst geëvalueerd en van een aantal wijzigingen voorzien. In 2025 volgt er een nieuwe, grondige update. Dan zal ook de samenstelling van de canoncommissie, die verantwoordelijk is voor de selectie, gewijzigd zijn.

Deze dynamische literaire canon is geen in beton gegoten inventaris van zogenaamd verplichte literatuur. Dit is geen stenen tafel voor de eeuwigheid, wel een menukaart die de smaak van vandaag toetst aan de literaire keuken van ons verleden. De canon is een leidraad voor leerkrachten, leesclubs, bibliothecarissen, uitgevers, cultuurministers, televisiemakers en andere lezers, en vormt een schakel in een breder beleid rond leesbevordering.

Samen met tientallen partners uit de culturele wereld, de wetenschap en de media organiseert de KANTL het hele jaar door literaire evenementen, concerten, toneelvoorstellingen, filmvertoningen en exposities. Die evenementen hebben eveneens een leesbevorderend doel. Want de canon wordt pas dynamisch wanneer we de literaire werken horen, zien, beleven ... en uiteindelijk weer gaan lezen.

In de salons en zalen van de KANTL worden het hele jaar door activiteiten rond de literaire canon georganiseerd.

Website

Om de gidsende en inspirerende rol van de canon nog verder te versterken werd ook een website opgericht voor het presenteren van relevant en boeiend tekst- en beeldmateriaal. Het opstellen en bekendmaken van een lijst met literaire klassiekers is immers geen eindpunt, wel een begin. Het doel is om de lijst sprankelend tot leven te doen komen.

Aan de hand van tekstfragmenten, audio- en videomateriaal, recensies en allerlei contextuele informatie kan de geïnteresseerde bezoeker van de website zich wagen aan een heuse *deep dive* in de wondere wereld van de vijftig canonwerken. En aangezien die wereld een steeds uitdijend landschap van indrukken, sentimenten en reacties is, geeft de literaire canon-website uiteraard ook voldoende aandacht aan alle nieuws omtrent canongerelateerde thematiek in de media, alsook aan activiteiten in het onderwijs, het literaire veld en de bredere cultuursector.

Omdat een belangrijk doel van de literaire canon zich rond leesbevordering bij jongeren heeft gekristalliseerd, biedt de website ook een schat aan leermiddelen en (audiovisueel) lesmateriaal voor het klassikaal en afstandsonderwijs of voor zelfstudie. Dit educatieve aanbod staat in vorm en inhoud nauwelijks stil, net als de canon zelf, en wordt voortdurend aangevuld met nieuw materiaal.

50+1 titels

Deze canon telt 50+1 titels. De extra plek in de lijst blijft voorlopig leeg. Om ze te helpen invullen, opende de KANTL op haar website een pagina waar het debat over de canon kan plaatsvinden in de vorm van beeld- en geluidfragmenten waarin iemand een lans breekt voor een ontbrekende titel in de lijst – weliswaar rekening houdend met de criteria en algemene principes die de canoncommissie bij het samenstellen van de lijst als spelregels gehanteerd heeft. Zo wordt de nog in te vullen plek een krachtige motor om de literaire canon duurzaam aan te vullen en te vernieuwen.

De keuze van de dichter

Voor de rubriek ‘De keuze van de dichter’ vragen we een dichter om een keuze te maken uit eigen werk én om een collega voor te dragen voor de volgende nieuwsbrief. Deze keer is het de beurt aan Puck Füsers. Zij is afkomstig uit Roermond en studeert Liberal Arts and Sciences in Maastricht. Met het gedicht ‘Lokaas’ belandde ze in de top-100 bundel van *De Gedichtenwedstrijd* en in 2020 haalde ze de derde plaats in de Venlose voorronde van *Write Now!* Voor ons selecteerde zij het nog ongepubliceerde gedicht ‘de waterwerken’.

de waterwerken

*ik weet nog dat ik dacht: als ze één persoon op deze wereld heel laten,
laat het dan alsjeblieft jou zijn, zag tegelijkertijd dat je de tranen begon in te slikken,
je zag niet dat ze weer uit je tenen sijpelden, dat je met de jaren poreuzer wordt
en de zee steeds meer in je gaat wonen, dat er poelen om je heen vormden,
en dat mijn moeder nu niet alleen vóór maar ook na het bezoek de vloer moest poetsen.*

*ze zei dat de vloer hier niet tegen bestand was en net zoals de foto's op de muur
krom zou trekken, we steeds over onze woorden zouden moeten struikelen,
een toenemend risico op uitglijden, en dat dit huis uit zijn voegen zou barsten
zoals de foto's ook niet meer pasten en je me steeds vroeg om je aan te wijzen,
jouw hoofd tussen de anderen, troebel water.*

*zo dacht ik je eens uit een plas tevoorschijn te zien komen,
misschien omdat ik chronisch naar de grond kijk, mijn moeder wijt dit aan
mijn werkhouding maar ik deed het al lang voordat ik werk had,
keek net zolang naar de stoeptegels en de druppels op het asfalt totdat
niemand meer mijn hand vasthield en ik wel vooruit moest kijken,
ondertussen verwarde ik de reflecties al met de werkelijkheid,
want naar je spiegelbeeld lachen is verraderlijk makkelijk.*

*ik begin me steeds vaker af te vragen waarom dit overeind blijven
überhaupt nog nodig is, wanneer de foto's van de muur kukelen maar onze nekken
toch al naar beneden groeien: we kunnen er net zo goed bij gaan liggen,
het zout houdt ons wel drijvende zolang we dat nog willen, we kunnen
elk strand nog eens bezoeken, je zult me opnieuw vertellen dat
je niet kon zwemmen maar dat je je nog nooit ergens zo thuis hebt gevoeld
als in dit water, en dat we hier samen zullen dobberen, voor altijd, gewichtloos.*
